

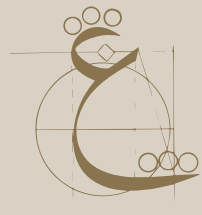
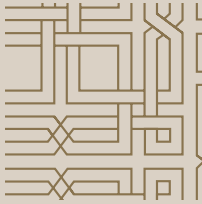

kadim

SAYI / ISSUE 4 · EKİM / OCTOBER 2022

04

kadim

*“Kadim oldur ki
evvelin kimesne bilmeye”*

Kadim is that no one knows what came before.

kadim

Osmanlı araştırmalarına münhasır, altı ayda bir (Nisan ve Ekim) neşredilen, açık erişimli, çift kör hakem sistemli akademik dergi

Double-blind peer-reviewed open-access academic journal published semiannually (April and October) in the fields of Ottoman Studies

SAYI | ISSUE 4 • EKİM | OCTOBER 2022

İMTİYAZ SAHİBİ | PROPRIETOR

Burhan ÇAĞLAR

SORUMLU YAZI İŐLERİ MÜDÜRÜ | MANAGING EDITOR

Ömer Faruk CAN

İRTİBAT | CONTACT

Kadim • Sakarya Üniversitesi

Esentepe Kampüsü, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, A Blok, Ofis: 113, Serdivan/Sakarya (Turkey) 54050

Telefon | Phone • 00 90 264 295 60 15

İnternet Adresi | Webpage • dergipark.org.tr/kadim • kadim.sakarya.edu.tr

E-posta | E-mail • kadim@sakarya.edu.tr

TASARIM | DESIGN Hasan Hüseyin CAN

BASKI | PRINTED BY

MetinCopyPlus • Artı Dijital & Baskı Merkezi

Türkocağı Cad. 3/A Cağaloğlu/Fatih/İstanbul

BASIM TARİHİ | PRINT DATE • EKİM | OCTOBER 2022

ISSN 2757-9395 • E-ISSN 2757-9476

ÜCRETSİZ | FREE OF CHARGE

Kadim'deki makaleler, [Creative Commons Atınlı-Gayriticari 4.0 \(CC BY-NC\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. Bilimsel araştırmaları kamuya ücretsiz sunmanın bilginin küresel paylaşımını artıracacağı ilkesini benimseyen dergi, tüm içeriğine anında Libre açık erişim sağlamaktadır. Makalelerdeki fikir ve görüşlerin sorumluluğu sadece yazarlarına ait olup Kadim'in görüşlerini yansıtmazlar.

Articles in Kadim are licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 \(CC BY-NC\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) International License. Kadim provides immediate Libre open access to its content on the principle that making research freely available to the public supports a greater global exchange of knowledge. Authors are responsible for the content of contributions; thus, opinions expressed in the articles belong to them and do not reflect the opinions or views of Kadim.

“Kadim oldur ki
evvelin kimesne bilmeye”

Dergi Park

EDİTÖR
EDITOR-IN-CHIEF

Arif BİLGİN | Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi

YAYIN KURULU
EDITORIAL BOARD

Necmettin ALKAN | Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi
Fatih BOZKURT | Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi
Ömerül Faruk BÖLÜKBAŞI | Doç. Dr., Marmara Üniversitesi
Büşra ÇAKMAKTAŞ | Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi
M. Talha ÇİÇEK | Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Filiz DIĞIROĞLU | Doç. Dr., Marmara Üniversitesi
Selim KARAHASANOĞLU | Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Miraç TOSUN | Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi
Kenan YILDIZ | Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi

YAZIM VE DİL EDİTÖRLERİ
WRITING AND LANGUAGE
EDITORS

Ömer Faruk CAN | Sakarya Üniversitesi
Burhan ÇAĞLAR | Sakarya Üniversitesi
Burak ÇİTİR | Sakarya Üniversitesi
Mehmet KERİM | Sakarya Üniversitesi
Bünyamin PUNAR | Sakarya Üniversitesi

TÜRKÇE DİL EDİTÖRÜ
TURKISH LANGUAGE EDITOR

Sedat KOCABEY | Sakarya Üniversitesi
Büşranur KOCAER | İbn Haldun Üniversitesi
Muhammed Emir TULUM | Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi

İNGİLİZCE DİL EDİTÖRLERİ
ENGLISH LANGUAGE
EDITORS

Didar Ayşe AKBULUT | Marmara Üniversitesi
İrem GÜNDÜZ-POLAT | Sakarya Üniversitesi
Hâcer KILIÇASLAN | Sakarya Üniversitesi

MİZANPAJ EDİTÖRÜ
LAYOUT EDITOR

Hasan Hüseyin CAN | İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)

SOSYAL MEDYA EDİTÖRÜ
SOCIAL MEDIA EDITOR

Büşranur BEKMAN | Sakarya Üniversitesi

YAYIN SEKRETERİ
SECRETARIAT

Yusuf İslam YILMAZ | Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Küçükkalay, Abdullah Mesud. *Mehmet Genç: Bir Alimin Hayat ve İlim Serencamı.*

İSTANBUL: ÖTÜKEN
YAYINLARI, 2022. 543 SAYFA.
ISBN: 9786254082900.

NUMAN ELİBOL*

ÖZ ABSTRACT

A. Mesud Küçükkalay tarafından kaleme alınan *Mehmet Genç: Bir Alimin Hayat ve İlim Serencamı* (Ötüken Yayınları, İstanbul 2022) adlı eser, Mehmet Genç'in hayat hikayesini ve akademik çalışmalarını ele almaktadır. Çalışma sırasında Genç'in zorlu hayat hikâyesi, insani faziletleri, entelektüel kişiliği, bilimsel kapasitesi ile Osmanlı tarihi ve Osmanlı iktisat tarihi alanlarına yaptığı katkılar ele alınmaktadır. Çalışma boyunca Genç'in kişiliği ve bilimsel-mesleki performansı ile geride kalanlara örnek olduğu ve Osmanlı tarihi ve Osmanlı iktisat tarihine dair gerilik ve edilgenlik algısını değiştirip bu alanların dinamik ve dirençli yüzünü ortaya çıkardığı gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Genç, Biyografi, Osmanlı, Tarih, İktisat Tarihi.

The book titled *Mehmet Genç: Bir Alimin Hayat ve İlim Serencamı* (Ötüken Yayınları, İstanbul 2022) is about the biography and academic works of Mehmet Genç. It depicts his wit difficulties, his human virtues, his intellectual reputation, his scientific competence, and the contributions to Ottoman Studies. It illustrates him as a model to his successors for his personality and his scientific and academic qualifications. The book also asserts that Genç replaced the outdated and passive perception of the history and economic history of the Ottoman Empire with a dynamic and resistant character.

Keywords: Mehmet Genç, Biography, Ottoman, History, Economic History.

MAKALE BİLGİSİ | ARTICLE INFORMATION

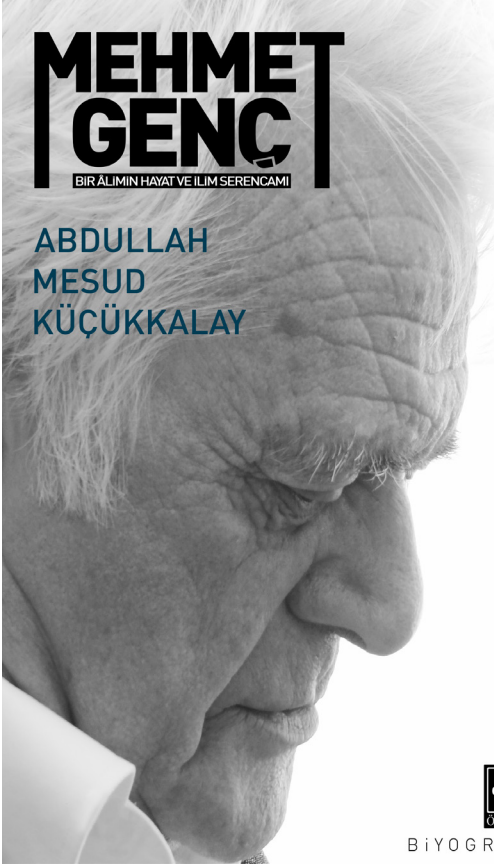
Makale Türü: Kitap Değerlendirmesi | Article Type: Book Review
Geliş Tarihi: 6 Ekim 2022 | Date Received: 6 October 2022
Kabul Tarihi: 13 Ekim 2022 | Date Accepted: 13 October 2022

ATIF | CITATION

Elibol, Numan. "Küçükkalay, Abdullah Mesud. Mehmet Genç: Bir Alimin Hayat ve İlim Serencamı". *Kadim* 4 (Ekim 2022), 121-127.
doi.org/10.54462/kadim.1185424

* Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, nelibol@ogu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3341-3413.

A. Mesud Küçükkalay tarafından kaleme alınan “Mehmet Genç: Bir Âlimin Hayat ve İlim Serencamı” başlıklı kitap, yakın zamanda aramızdan ayrılan Osmanlı iktisat tarihi’nin duayen isimlerinden Mehmet Genç’in hayat hikâyesi ve akademik çalışmalarını konu alan biyografik bir eser. 2022 Nisan ayı itibarıyla ilk baskısı okuyucuyla buluşturulan kitap oldukça hacimli bir çalışma. 13,5 x 21 cm boyutlarıyla karton kapak ve standart kitap kâğıdı olarak basılan kitabın güncel satış fiyatı ise 125 Türk lirası.

Küçükkalay’ın çalışması Giriş ve Sonuç kısımlarıyla birlikte toplam sekiz bölümden oluşmakta. Kitabın sonlarında Mehmet Genç kronolojisi ve fotoğraflarına da yer verilmiş. En sondaki “Bibliyografya” kısmında ise yararlanılan yerli ve yabancı kaynaklar dışında Mehmet Genç’in makale ve yayımlanmış sempozyum sunumları, kaydı bulunan konuşmaları, kendi hakkında yazılanlar

ve kendisiyle yapılan mülakat ve röportajlar yer almakta. Metin içerisinde de (s. 168-185) Genç’in makaleleri, yayımlanmış sempozyum sunum ve konuşmaları, çevirileri, hakkında yazılanlar ve yapılan konuşmalar, kendisiyle yapılan röportajlar, yurt dışı çalışma ve konferansları ve diğer konuşmalarını kapsayacak şekilde ve kronolojik olarak dizilmiş bir listeye yer verilmiş. Mevcut hacmiyle eser, son dönemde bir kısmı aramızdan ayrılan diğer duayen Osmanlı tarihçileri Halil İnalçık¹, Kemal Karpat² ve İlber Ortaylı’yı³ anlatan çalışmaları andırıyor; ancak söz konusu çalışmaların hepsinin “söyleşi” niteliğinde olması ve muhatapları hayatta iken yayınlanmış olmaları bu çalışmayı farklı bir yere oturtuyor. Küçükkalay’ın bu çalışmasının, kısa bir süre önce Beşir Ayvazoğlu tarafından kaleme alınan biyografi çalışmasından⁴ da hacim, kapsam ve üslup olarak farklılaştığını söylemek mümkün.

Yazar kitabı kaleme almasındaki amacın, biyografi yazma geleneğinin zayıflığına atıfla (s. 38-39), Mehmet Genç’in hayat hikâyesi ve akademik çalışmalarıyla ilgili herkesin müracaat edebileceği ve Mehmet Genç’i her yönüyle tanıttak derli toplu bir kaynak hazırlama olduğunu

1 Emine Çaykara, *Tarihçilerin Kutbu: Halil İnalçık Kitabı* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2005), 614.

2 Emin Tanrıyar, *Dağı Delen İrmak* (Ankara: İmge Kitabevi, 2008), 560.

3 Nilgün Uysal, *Zaman Kaybolmaz* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2006), 629.

4 Beşir Ayvazoğlu, *Hac Yolunda Bir Karınca: Mehmet Genç* (İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, 2022), 280.

ifade etmiştir. Küçükkalay, önceden planlandığı ve ön hazırlığını yaptığı bu biyografi çalışmasında, Mehmet Genç'in akademik ve bilimsel hedefleri, karşılaştığı ve çözmeye çalıştığı problemleri, izlediği yöntemleri, kullandığı araçları ve diğer tahlil ve bulguları ile iktisat tarihine yaptığı katkıları açığa çıkarmayı amaçlandığını da vurgulamıştır.

Hakikaten de kitabın planındaki konu başlıklarına ve bu konu başlıklarına ayrılan sayfa aralıklarına bakıldığında, çalışmada Genç'in hayat hikâyesi kadar bilimsel yönü, akademik çalışmaları ve mesleğe yaptığı katkıların ön plana çıktığı görülüyor. Metin içerisinde yer alan dört şekilden biri (s. 53) soy ağacını, ikincisi (s. 283) akademik çalışmalarının ana rotasını, üçüncüsü (s. 350) ekonomik modellemesindeki ilkelerin birbirleriyle etkileşim sürecini, dördüncüsü ise (s. 358) aynı modellemenin çözümlenmesi bağlamında Osmanlı dünyasındaki zorunluluklar, zorunluluklardan kaynaklanan amaçlar, izlenen temel politikalar ve bu politikalar ile uyumlu pratikleri göstermektedir. Metinde yer verilen her iki tablo da Genç'in bilimsel ve akademik çalışmalarıyla ilgili olmakla birlikte, kronolojik olarak dizilen ikinci tablo (s. 284-88) bu çalışmaların ayrıntılı olarak ortaya konması ve hangi çalışma ile hangi problemin çözülmeye çalışıldığını göstermesi bakımından daha öğretici. Metin içerisinde yer verilen tek grafik ise (s. 308) Osmanlı Devleti'nin Genç'in tespit ettiği ekonomik gelişme trendi ve bunun dönemlendirilmesi ile ilgili. Okuyucular için fevkalade kıymeti haiz bu tablo, grafik ve şekillerin kitabın içindekiler kısmında ayrı bir plan ve sayfa numaraları ile gösterilmesinin daha isabetli olacağını da söylemek gerekir.

Mehmet Genç'in akademik ve bilimsel yönü ile ilgili konuların, müstakil olarak "Eserleri Yazma Süreci" (s. 167) ile başlatıldığını söylemek mümkün. Bu bölümde, yayın sayısının görece az olmasının sebebiyle ilgili olarak (s. 185-186) yazar, Genç'in makalelerinin elektik ve deskriptif olmadığına; hipotezleri ispat veya teori haline gelmiş hipotezleri çürütmek kaygısıyla yola çıkıp genellemelere ulaşmaya ve teorik altyapılar tesis etmeye çalıştığına; yararlandığı kaynakların özgün olduğuna ve kaynakçalarının bizzat kendisi tarafından oluşturulduğuna; hem Osmanlı tarihine hem de Osmanlı iktisat tarihine katkıları bakımından ufuk açıcı ve kurucu nitelikte olduğuna dikkat çekmektedir. Bu bölümde ayrıca Mehmet Genç'in seçicilik ve mükemmellik arayışı; çalışmalarındaki disiplinler arası karakter; uzun ön hazırlık ve katı kritik süreci; materyalizm, pozitivizm ve modernizm karşıtı duruşu; alternatif bir paradigma halini alabilecek milli bir tarih şuuru oluşturma isteği; yaslandığı tasavvufi zemin ve literatür takibine verdiği önemle ilgili kendisinin ve başka akademisyenlerinin ifade ve tespitlerine yer verilmiştir (s. 187-197).

Yazara göre, Genç'in üslubu edebî, jargonu paradigmatiktir. Alman romantizminden mülhem disiplin ve mükemmeliyetçilik arayışıyla olsa gerek, kesinlik ifade eden kelimeleri tercih etmektedir. Türkçe yazmak önceliğidir, ancak zaman içinde dilde yapılan tahrifattan son derece rahatsızdır ve genel olarak tercümeyle karşıdır (s. 197-201).

Bilim felsefesi ve metodolojinin ele alındığı dördüncü bölümde (s. 205-230) yazar, Genç'in meşru daire içerisinde kalma hassasiyeti, bilme tutkusu ve hikmet arayışı gibi özelliklerinin yanı sıra özgür yapısı ve aykırı duruşuna dikkat çekmekte, paradigmatik bakış açısıyla Ortodoks iktisat tarihi anlayışına meydan okuduğunun altını çizmektedir. Genç'in ilmî faaliyetlerde aradığı egzistansiyalist boyuta atıfta bulunurken, çalışma temposu ve problemlerle temasta sürekliliğin önemini hatırlatmaktadır. Genç'e göre bilindik ideolojiler ve basma kalıp telakilerden sıyrılmalı, Avrupa merkezli otokritik ve biz merkezli savunmacı reflekslerden kur-

tulmalı, sadece anlama ve öğrenme kaygısıyla hareket edilmelidir. Çalışmalarının hem teorik hem de ampirik boyutu olan ve tümünden gelim ve tüme varım yöntemlerini birlikte kullanan Genç, doğrusal tarih anlayışını tenkit etmiştir. Ona göre bilimsel faaliyetlerin inter-disipliner olmayı ve kurumsallaşmayı gerektiren “kolektif” bir yönü vardır ve bu faaliyetler ancak geçmişten gelen birikim ve süreklilik ile sağlanabilen uygun bir vasatta yapılabilir. Bu bölümün devamında, Genç’in üniversitelerin bilgi üretme ve yaymadaki fonksiyonları, aşırı ihtisaslaşmanın sakıncaları, bilimsel araştırmalarda soyutlama ve genellemelere ulaşmanın lüzumu, merak ve bilme-öğrenme motifleriyle hareket edilmesi ve konulara problem odaklı bakılması gerektiği, bilimsel çalışmalarda tespit ve bulguların kantifiye edilerek sağlamasının yapılması, detaylandırılması ve bunlara kesinlik kazandırılması icap ettiği ve nihayet bulguların ve teorik modellerin sürekli çürütülmeye, değiştirmeye, güncellemeye ve geliştirmeye açık tutulması gerektiği ile ilgili muhtelif düşüncelerine yer verilmiştir.

Kitabın beşinci bölümünde (s. 231-260) Genç’in bilimsel perspektifi biraz daha dar kapsamlı olarak ele alınmış ve spesifik olarak sosyal bilimler, iktisat, tarih ve iktisat tarihi ile ilgili düşüncelerine yer verilmiştir. Genel hatlarıyla tanımları yapılan tarih ve iktisat disiplinleri arasındaki tezatlarla yer verdikten sonra, iktisat tarihi hem iktisat teoriklerinin hem de iktisat tarihçilerinin görüşlerinin sentezi doğrultusunda tekrar tarif edilmiş, model ve yöntemleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Genç’e göre iktisat tarihinde araştırmalara analitik bir hüviyet kazandıran iktisadın kavramları, modelleri, problemleri ve hipotezleri kullanılmalı; ancak araştırma sırasında tarihin yeniçağ ortalarından itibaren kullanılan araştırma teknikleri ve sofistike verilerinden de yararlanılmalıdır. Dolayısıyla iktisat tarihçisi hem iktisat hem de tarih formasyonuna sahip olmalı, ancak bununla yetinmeyip diğer sosyal bilimlerin yöntem ve araçlarından da istifade etmeli, hatta yardımcı diğer disiplinleri de kullanmalı ve yapılan araştırma tercihen disiplinler arası bir çalışma halini almalıdır. İnter-disipliner çalışmaların doğal sonucu olarak ilgili alanlarda uzmanlaşılırken linguistik donanım da ihmal edilmemelidir.

Münhasıran Osmanlı tarihi söz konusu olduğunda ise geleneksel tarih formasyonu terkedilmeli; ideolojik-politik motifli kavramsal ve soyut çalışmalardan uzaklaşıp teorik problematiği olan ampirik çalışmalara ağırlık verilmeli; ihmal edilen demografi, ziraat ve teknoloji sahaları dikkate alınarak çalışmalar milli sınırların dışına taşınmalı; mukayeseli çalışmalara yönelmeli; istatistikî bir veri kaynağı olarak Osmanlı arşivlerinden gereğince yararlanılmalı; ancak bu kayıtların işlenmesi sırasında teorik tasavvurlara ve belirli hipotez ve modellere dayanılmalıdır. Bununla birlikte, arşiv kayıtları ve hipotez-model kullanımı arasında da denge tutturulmalıdır. Yapılan çalışmalar dinamik ve mümkünse mukayeseli olmalıdır.

Kitabın altıncı bölümü (s. 261-278) tarih ve iktisat tarihindeki ekollere tahsis edilmiştir. Bölüm Mehmet Genç’in tarih ve iktisat tarihinde bilinen ekollerden ayrılan yönlerinin anlatılmasıyla başlamaktadır. Yazar, Genç’in takip ettiği yöntemin klasik tarih yazımı, Annales ekolü, Maksist-materyalist ekol, Alman ve İngiliz tarihçi ekolleri, Rankeci (hikâyeci) tarih, kurumcu iktisat, pozitif tarih anlayışı ve İngiliz tarih ekolünden farklılaşan yönlerini ayrıntılı olarak anlatır. Max Weber’deki “ideal tip arayışı”nın iz düşümlerini Genç’in üçlü modellemesinde arar. Genç’in, ekonomik dinamiklerin sosyal dinamikleri (üst yapı) belirlemesi yerine üst yapının (sosyal yapı, hukuk, coğrafya) altyapıyı belirleyebileceği düşüncesini Louis

Althusser ile örtüştürür. Genç'in toplumsal çıkarların çatışma halinde olduğu, ekonomik hayatta "homo ekonomikus"un rasyonel davranışlarına bağlı bir denge olamayacağı, ekonomik analizlerin bütüncül (holistik) perspektifle yapılması gerektiği, bunun başarılabilmesi için ise kurumların esas alınması gerektiği, zira kurumların gelenekleri, sosyal davranışları ve düşünce biçimlerini yansıttığı yönündeki görüşleri, sosyal değişim kanunlarını tespit etmek yerine toplumsal dönüşümlerin bizzat kendilerinin incelenmesi gerektiğini savunan "kurumcu iktisat"ın görüşleriyle kısmen de olsa örtüşmektedir. Genç, eski ve yeni kurumcu iktisadın görüşlerini bir bakıma sentezlemiştir. Ancak devletin üretim faktörleri üzerindeki kontrolünü ortaya koyduğu çalışmalarında, kurumsal perspektiften ziyade kültürel yapı, din, ekonomik şartlar, coğrafi şartlar, teknoloji vb. harici unsurları ön plana çıkarmıştır. Bazı analizlerinde ise kurumsal perspektif ve diğer faktörler arasında gidiş-gelişler vardır.

Kitabın en kapsamlı ve derinlikli bölümü, Mehmet Genç'in akademik çalışmalarının çok yönlü olarak değerlendirilmeye çalışıldığı "Bilimsel Keşif ve Katkıları" başlıklı yedinci bölümdür (s. 279-458). Bu keşif ve katkıları genelde kronolojik bir sırayla ve Genç'in 18. yüzyıl ile ilgili çalışmalarıyla başlatılmıştır. Genç bu dönemle ilgili yaptığı çalışmalarda geniş ölçekli ve istatistik değeri olan maliye kayıtlarını bir asrın tamamına ışık tutacak şekilde tetkik etmiş, kullandığı ekonometrik yöntem ve modellerle (regresyon analizi) Osmanlı ekonomisindeki genişleme ve daralma süreçlerini tespit etmiştir. 18. yüzyıl ölçeğinde elde ettiği trendi daha sonra lokal bölgelere uyarlamış; ardından yaptığı çalışmalarla ise tespitlerine kaynak olan 18. yüzyıl Osmanlı sanayisini detaylı incelemeye tabi tutmuştur. 18. yüzyıl ile ilgili tespitlerine kaynak teşkil eden ve aynı çalışmaların bir nevi uzantısı olan mukataa, iltizam ve esham uygulamalarını ayrı çalışmalar olarak da kaleme almıştır. Ticaret hayatının vergilendirilmesi, örgütlenmesi ve yönetilmesiyle ilgili de münferit araştırmalar yapmıştır.

Küçükkalay, Genç'in Osmanlı tarihi ve Osmanlı iktisat tarihine katkılarını yedi madde halinde özetlemiştir. Bunlar ana hatlarıyla 18. yüzyılın bir gerileme yüzyılı olmadığı; hızlı siyasi-ekonomik yükselişin sağlam siyasal ve sosyo-ekonomik kurumlar sayesinde gerçekleştiği; dış dünyada gerçekleşen önemli değişim ve dönüşümlerin tesirlerine muazzam bir direnç gösterilebildiği; Osmanlı'nın sanayi öncesi toplumlarda uygulanabilecek kendine özgü ve uzun soluklu bir iktisadi modeli icat ve tatbik ettiğiidir. Yazara göre, Genç'in çalışmalarından çıkan en önemli sonuçlardan birisi, devletin ekonomi üzerindeki belirleyici rolüdür. Bu rol provizyonizm, fiskalizm ve tradisyonalizm olarak adlandırılan üçlü modellemede ortaya konmaya çalışılmıştır. Söz konusu model, çağın değişen ekonomik şartlarına ve iktisadi mantığına aykırı olduğu halde ısrarla uygulanan ekonomik politikalar, bu politikaların arkasındaki dinamikler, birbirleriyle ilişkisi ve değişmeye başladıkları dönemlerle ilgili tespitleri ihtiva etmektedir.

Edhem Eldem, Erol Özvar, Ariel Salzman, Korkut Tuna ve Mustafa Özel'in Genç'in üçlü modeli ile ilgili görüşleri, bu modelin Batı'dan esinlenmeyen özgün bir model olduğu; bu model sayesinde Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyılda dünya kapitalist sistemine eklenildiği ve savaşlara dayalı ekonomik konseptten verimlilik esasına dayalı bir ekonomik konseptte geçemediği faraziyelerinin çürütüldüğü; gerileme düşüncesinin doğru değerlendirilmesiyle ilgili bir perspektif yakalandığı; Osmanlı ekonomisinin işleyiş mekanizmaları ve paradoksal ve karmaşık uygulamalarının aydınlatıldığı; aynı modelin diğer Yeniçağ devletlerinin sistemleri için referans olabileceği ve Bizans ve Roma'ya da uyarlanabileceği yönündedir. Bununla

birlikte söz konusu modele bazı eleştiriler de yapılmış; aynı modele bazı değişikliklerle birlikte sanayi öncesi devlet ve toplumlarda devlet ve ekonomi ilişkilerini belirleyen unsurlar olarak Roma, Habsburg ve monarşik Fransa'da da rastlandığı; modelleme yapılırken Batı kapitalizminin ve Batılı kapitalist gelişmenin örtülü norm olarak kabul edildiği; modellemedeki ilkelerin pratiğinin açık olmadığı iddia edilmiştir. Yazar, Genç'in kendi modellemesiyle ilgili bu eleştirilere verdiği cevapları da okuyucularına aktarmıştır.

Genç'in kendine özgü modellemesi ile izah etmeye çalıştığı Osmanlı ekonomik sisteminin arkasındaki dinamiklerin açıklandığı bu bölümde ayrıca, esas itibarıyla bir ihtiyaç ekonomisi olan Osmanlı ekonomik yapısına; iktisadi faaliyetlerin siyasi, idari, askerî, malî, sosyal ve dinî fonksiyonlarına; dinî dinamiklerden beslenen reayanın korunması (vedî'atullah) fikri ve eşitlik kavramlarına; devletin meritokratik yapısı ve hiyerarşik örgütlenmesine; eşitliğin tam tesis edilemediği durumlarda devreye giren vakıfların ve sosyal yardım kuruluşlarının (imaret, tekke, zaviye, kervansaray, han vs.) fonksiyonlarına da değinilmiştir. Ardından, üretim faktörlerinin tamamının üretim için seferber edilmesi, üretilen refahın eşit dağılımı, fakirliğin ve zengin bir sınıfın ortaya çıkmasının engellenmesi için ziraat, sanayi ve ticaret sektörlerinde ne tür önlemler alındığı anlatılmıştır. Aynı esnada, sermayenin askerî sınıf mensuplarının elinde birikmesinin nasıl engellendiği de izah edilmiştir. Modellemedeki ilkelere bağlılığı sağlayan dinamikler arasında, Osmanlı yöneticilerinin sömürgeciliği reddetmeleri, sıfır toplam ekonomi algısını benimsemeleri, devletin birliğine (vahdâniyyet) olan inançları ve sermaye birikimine kategorik karşı duruşları vurgulanmıştır.

Sekizinci bölümde (s. 279-458), Mehmet Genç'in Osmanlı tarihinin bazı problemleri alanlarıyla ilgili düşünce ve tespitlerine de genişçe yer verilmiştir; ilk Osmanlı fetihlerini kolaylaştıran faktörler ve Osmanlı tarihinin beşli (kuruluş, yükseliş, duraklama, gerileme, dağılıma) dönemlendirilmesi bunlara örnek olarak verilebilir.

Mehmet Genç'in akademik çalışmaları ve bilimsel katkıları ile ilgili bölümler her ne kadar kitabın önemli bir kısmını teşkil ediyor ve okuyucuya onun akademik-bilimsel derinliği ve çalışmalarının içeriği ile ilgili doyurucu bilgiler veriyorsa da Genç'in zorlu hayat hikâyesi ve içinden geçtiği çetrefilli yolların anlatıldığı ilk bölümler de bir o kadar renkli ve sürükleyicidir. Çalışmanın bu kısımlarında Küçükkalay'ın öznel ve duygusal yönü ile karşılaşıyoruz. Bu bakımdan yazar kitabının daha Giriş kısmında (s. 15-42) Mehmet Genç ile ilk tanışma sürecini tasvir ederken kendini ele verir. Tasvirde Küçükkalay'ın kendi iç dünyasına dair tiratları ile şahsi tecrübe ve düşüncelerini paylaşmadaki cesaret ve içtenliği etkileyicidir. Bu kısımda, anlatan ve anlatılan arasında sıra dışı bir bağ olduğunu; basit bir rol-model algısından öte ikili arasında talebe-hoca veya mürit-mürşit ilişkisine benzer bir münasebet olduğunu görmemek mümkün değildir. Ancak öznelliğinin, şahsi hikâye ve tecrübelerinin metne olumsuz katkı yapmadığını, bilakis metni zenginleştirip akıcı ve sürükleyici hale getirdiğini söylemek gerekir. Hatta bu hikâye ve tecrübeler, yer yer Mehmet Genç'in hayat hikâyesinin daha iyi anlaşılmasına katkı yapmaktadır. Yazar özel bir muhabbetle sevdiğini her satırında belli ettiği hocasının hayat hikâyesine kendisini de katmayı bir şekilde başarmıştır.

Yazarın dili genel olarak akıcıdır. Anlatımlarda yer yer edebî bir üslup hâkimdir ve okuyucuda bilinen basit şeylerin sürükleyici kurgu ve olaylar zinciriyle anlatıldığı hissi uyanır. Edebî anlatımın çok belirgin olduğu bu tür ifadeler, Mehmet Genç'in hayat hikâyesinin kronolojik olarak anlatılmaya başlandığı "Hac Yolunda Âlim Bir Karınca" başlıklı ikinci

bölümün (s. 43-166) ilk satırlarından itibaren göze çarpar. Zaman zaman bugün itibarıyla kullanımı sınırlı bazı Osmanlıca kelimelerden (*istihfâf, muakkib, takbih*) yararlanılmış, bazen de Türkçelerinin karşılık gelen kavramları tam olarak ifade edemeyeceği düşüncesiyle olsa gerek, *aforizma, maksim, motto, allegori* vs. terimlerin kullanılması tercih edilmiştir.

Kronolojik anlatım sırasında, bazı şahsi özellikleri yanında Genç'in hayatında önemli kırılmalara yol açan olay ve kişiler üzerinde daha fazla durulduğu görülür. Mehmet Genç'in matematiğe olan ilgisi, tüberküloza yakalandığı hastalık devresi ve bu dönemdeki yoğun okuma ve tecrübeleri, İktisat Fakültesi'ne asistan olarak girmesi ve hocası Ömer Lütfi Barkan ile münasebeti, Erol Güngör ile tanışması ve arkadaşlığı, ayrıca Nazan Hanım ile evliliği bu bağlamda zikredilebilir. Akademik yolculuğunun bir parçası olarak, doktora tez süreci, Osmanlı dünyasının problemleriyle tanışması ve arşiv bahsi de hayat hikâyesinde önemli bir yer tutar.

Hülasa denilebilir ki Küçükkalay'ın söz konusu kitabında Mehmet Genç'in yaptığı zorlu tercihler ve ödediği büyük bedellerle dolu hayat serüveni, içten ve canlı olarak tasvir edilmiştir. Bu tasvir sırasında onun insani nitelikleri ve faziletleri de etraflı şekilde ele alınmıştır. Ancak Genç'in akademik çalışmaları ve bilimsel katkılarını anlatan bölümler, daha da kıymeti haiz olsa gerektir. Küçükkalay'ın, Genç'in insani nitelikleri ve faziletleri yanında akademik çalışmaları ve bilimsel katkılarını genç akademisyenler ve bilim adamları için adeta bir yol haritası olarak ortaya koyması alana çok kıymetli bir katkıdır. Zira sosyal bilimlerle tarih, Osmanlı tarihi ve iktisat tarihi disiplinlerinde temel problemler, amaçlar, araçlar, yöntemler ve çözüm önerileri Mehmet Genç'in perspektifinden teferruatlı ve ayrıntılı olarak ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

- Ayvazoğlu, Beşir. *Hac Yolunda Bir Karınca: Mehmet Genç*. İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, 2022.
- Çaykara, Emine. *Tarihçilerin Kutbu: Halil İnalıcık Kitabı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2005.
- Tanrıyar, Emin. *Dağı Delen Irmak*. Ankara: İmge Kitabevi, 2008.
- Uysal, Nilgün. *Zaman Kaybolmaz*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2006.